Suurmees saab homme mälestuskivi

Homme avatakse Kadrina vallas Vandu külas Eesti vabariigi ühe looja, hilisema riigivanema Otto Strandmanni sünnikohta tähistav mälestuskivi.

Andres Pulver
andres.pulver@virumaateataja.ee

Strandmannide suguvõsa oli Kadrina ja Neeruti kandis tuntud aastasadu ja seda enneköike möldritena. Isegi Rakvere vallimäel asuv veski on kunagi kuulunud Strandmannide perele.

Otto August Strandmanni isa oli aga kooliõpetaja, pojast kasvas sootuks jurist ning riigimees. Riigimees, kes oli Eesti vabariigis üks tähelepanuväärsemaid, kuid kes on ehk pisut unustusehõlma vajunud. Tema elulugu ei jõua siinkohal üksipulgi lahti harutada, sestap võtame killukese siit ja teise sealt.

Pätsi sõber

1875. aasta lõpul sündinud Otto Strandmanni poliitiline tegevus algas noore Tallinna advokaadina Konstantin Pätsi juhitud Põhja-Eesti radikaalide rühmas. 1904. aastal pääses ta Tallinna linnavolikogusse, kuid pidi juba järgmisel aastal karistussalkade eest välismaale põgenema. Tallinna õnnestus tal naasta alles 1909. aastal.

Esinedes 1905. aasta sündmustega seotud kohtuprotsessidel ja kaitstes Eesti ajalehti vaba sõna piiramispüüete eest, omandas Strandmann peagi väljapaistva advokaadi kuulsuse.

Pätsist eemaldus Strandmann aga üpris kiiresti ja enne Esimest maailmasõda koondus tema ümber nooremate radikaalsete haritlaste rühm, millest hiljem kujunes välja tööerakond. Strandmanni juhitud rühma kuulusid näiteks Jüri Vilms ja Juhan Kukk.

1917. aastal tegutses Strandmann taas käsikäes Pätsiga, võttis osa Eestimaa ajutise omavalitsuse eelnõu väljatöötamisest ja kuulus delegatsiooni, kes selle eelnõu Venemaa Ajutisele Valitsusele üle andis.

Päästja Kingissepp

Sama aasta sügisel valiti Otto Strandmann maanõukogu liikmeks ja ka selle esimeheks. Alljärgnevalt üks väike episood sellest, kuidas maanõukogu liikmetel tööd teha tuli - juttu on Maapäeva koosolekust 15. novembril 1917.

Kui maanõukogu hakkas pärast päevakorra kiiret läbihääletamist, mis kestis vaid 25 minutit, laiali minema, olidki tööliste salgad platsis ja Jaan Sihver pidas neile vene kiriku trepilt kõnet.

Algul tormas saali umbes 20 inimest, nõudes, et koosolijad mingu laiali ja ärgu edaspidi enam kokku tulgu. Kui demonstratsioonis osalenud rahvas saali tungis, nõuti, et Jüri Vilms ja Jaan Tõnisson tulgu ning lugegu rahvale ette, mida Maapäev oli otsustanud.

Otto Strandmann on meenutanud, et Viktor Kingissepp oli teinud talle platsil ettepaneku need resolutsioonid ette lugeda. Strandmann aga keeldus, tuues põhjenduseks vajaliku tugevusega hääle puudumise. Seepeale soovis Kingissepp seda ise teha, aga lõpuks võttis Jüri Vilms lugemise enda peale.

Vilmsile toodi mingi pult või tünn jalge alla. Kuid kuigi kaugele Vilms oma lugemisega ei jõudnud, sest talle tungiti rahvahulgast kallale. Ka kaotas Kingissepp märatseva massi üle võimu ja sai samuti tümitada.

Hiljem tunnistasid nii Vilms kui Tõnisson, et Kingissepp tegi kõik temast oleneva nende päästmiseks vihase massi käest. Ka Jaan Teemandi oli Kingissepp päästnud jälitajate käest ja viinud peitu rahukohtuniku majja, kus nad olid suurest heameelest, et hing sisse jäi, vastastikku kaelustanud ja suudelnud.

Ei ole rahvaülikool

1917. aasta 6. oktoobril pärast lõunat tapsid Haapsalus asunud 1. Eesti polgu soldatid Läänemaal Paatsalu mõisa omaniku parun Maidelli koos tema kahe õega ja Tuudi mõisa omaniku von Rennenkampfi oma mõisates. Lääne- ja Harjumaal rüüstati mõne päevaga mitukümmend talu ja mõisat. Maanõukogu esimees Otto Strandmann avaldas rüüstamiste pärast protesti: "Serbia ja Belgia hävitati Saksamaa vägede poolt, Eestimaa hävitatakse oma riigi vägede poolt."

Saksa okupatsiooni ajal kuulus Otto Strandmann Ajutisse Valitsusse, kus ta oli algul välisminister, pärast seda aga põllutööminister. Põllutööministrina tuli Strandmannil veel enne Eesti Asutava Kogu kokkuastumist asuda maareformi ellu viima.

Asutav Kogu pidi koostama riigile põhiseaduse, aga sellealast kogemust oli mõistagi vähe. Arutlustel "parlamentaarse valitsusviisi" üle päris sotsiaaldemokraat Mihkel Neps, mida need sõnad üldse tähendavad. "Tule, jumal, appi," protestis komisjoni koosolekul tööerakondlane Otto Strandmann, "ega me siin rahvaülikool ei ole, et seda seletama peame hakkama."

Uus majanduspoliitika

Lisaks teenetele Eesti vabariigi esimese peaministrina on Otto Strandmannil eriline osa ka Eesti poliitika kujundamisel 1920ndate esimesel poolel. Just tema järjekindel ning tihti karm tegutsemine viis Eesti välja oma esimesest majanduskriisist, mis olid tingitud eufoorilisest orientatsioonist kaubandusele Venemaaga ning lootustele Vene transiidi püsimisest.

Kriisist väljumiseks rakendas majandusminister Otto Strandmann 1924. a uut majanduspoliitikat, mille kohaselt hakkas valitsus rohkem sekkuma majanduse suunamisse, Vene turult orienteeruti ümber Euroopa turule ning esikohale seati põllumajandus (riik abistas ühistegevuse arendamisel, kutseoskuste levitamisel jm). 1920ndate teisel poolel arenes Eesti majandus, sealhulgas nii tööstus kui põllumajandus, kiiresti, samuti tõusis elatustase.

Rahaministrina oli Otto Strandmannil oluline roll marga stabiliseerimisel ja kroonile ülemineku ettevalmistustes. Otto Strandmanni suunamisel pöörati Eesti majandus idast lääne ning seati pikemas perspektiivis alus majanduslikule tõusule. Tollal tekitasid Strandmanni karmid otsused loomulikult palju pahameelt ning paksu verd. Kuid Eesti tulevikule pandi nendega kindel alus.

Sel ajal aga oli Strandmann juba diplomaatilisel tööl - suursaadikuna Poolas, Tšehhoslovakkias, Rumeenias, Prantsusmaal, Belgias ja Vatikanis. Vahepeal jõudis ta üle poolteise aasta ka riigivanema ametit pidada.

Otto Strandmann on ainus Eesti riigivanematest, kes lahkus siit ilmast omaenda käe läbi. Kui NKVD tuli talle kodutallu järele, laskis ta enda maha, sest pääsu poleks tal niikuinii olnud. Otto Strandmann maeti Tallinna Siselinna kalmistule.

Lõpetuseks võib lisada, et päris tähtis tegelane oli Vene tsaaririigis ka Otto Strandmanni vanem vend, temast kümme aastat vanem Andres, kes alustas oma karjääri tavalise vanglaametnikuna ja tõusis lõpuks Peterburi kuulsa Krestõ vangla ülemaks.

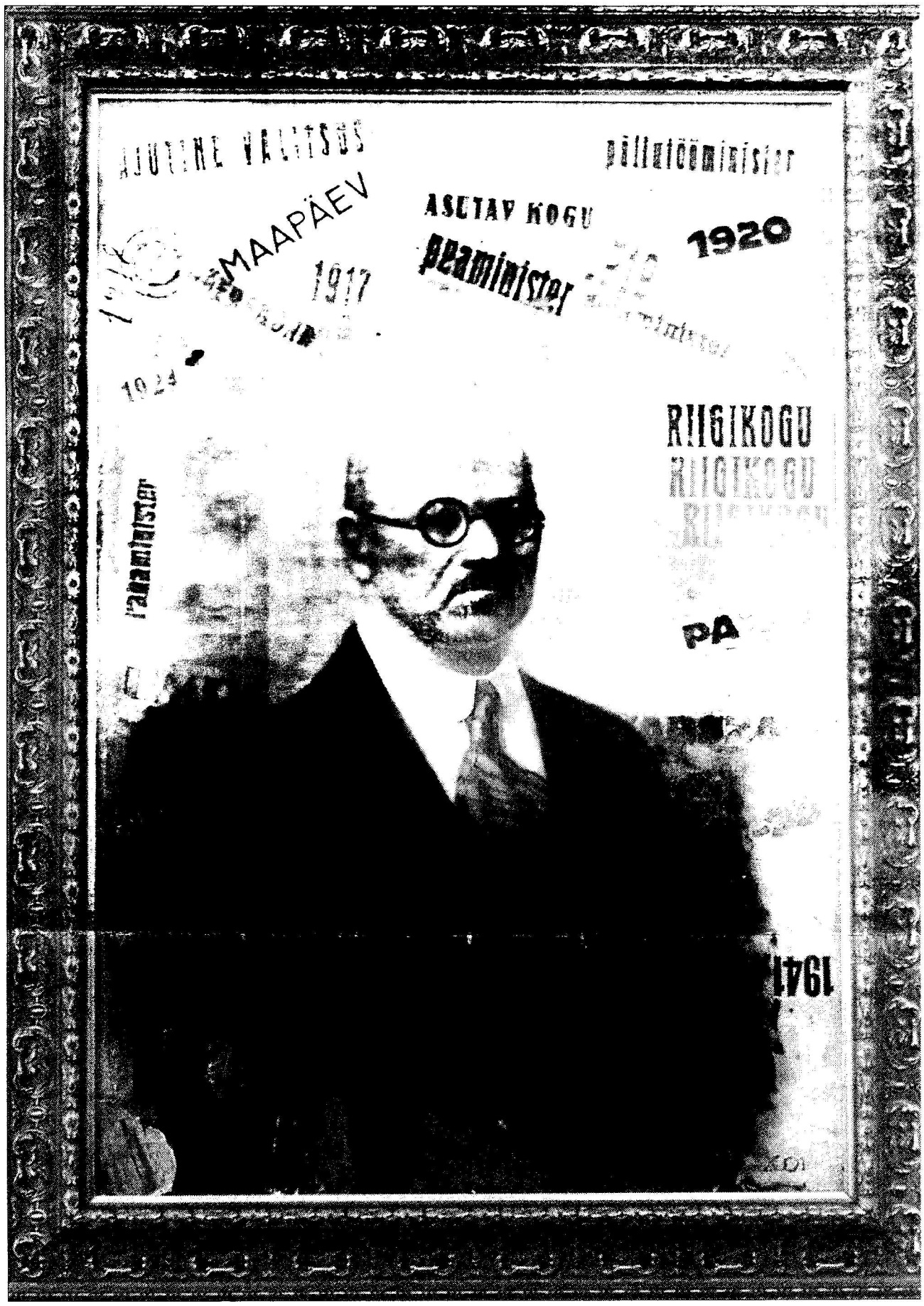

Tiit Pääsukese maalitud Otto Strandmanni portree ripub alates 2001. aastast Stenbocki maja seinal. Peeter Langovits/Postimees

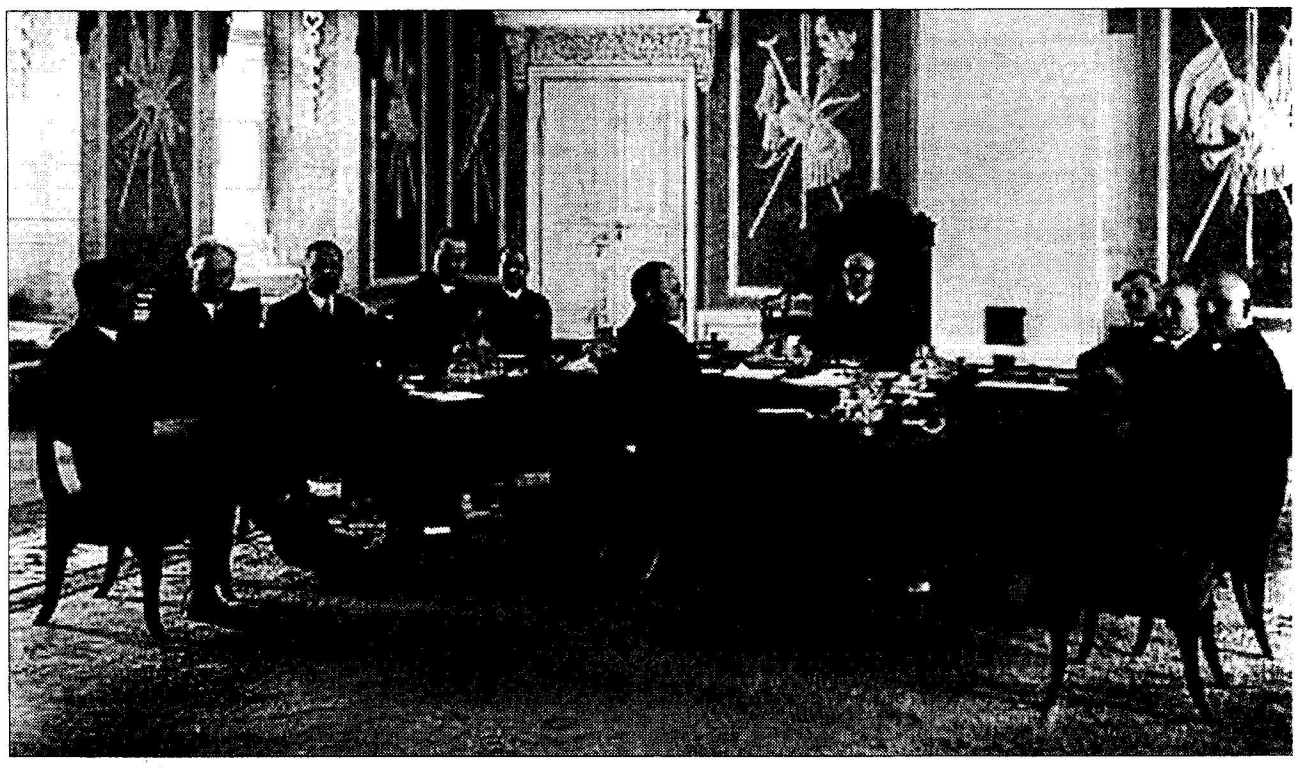

Otto Strandmanni teine valitsus, mis oli ametis aastatel 1929-1931 on fotosilma ette jäänud 1930. aasta alguses. Peaminister Otto Strandmann istub seisusele kohaselt ikka kõige suuremas toolis laua keskel.

OTTO STRANDMANN

- **Sündis 30. novembril 1875 Vandu külas, lasi ennast maha 16. veebruaril 1941 Kadrinas.**
- **Oli esimese põhiseadusliku valitsuse peaminister 9. maist 1919 sama aasta 11. novembrini.**
- **Riigivanem 9. juulist 1929 kuni 3. veebruarini 1931.**
- **Riigikogu esimees 1921. a jaanuarist novembrini.**